

ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ У ДОШКІЛЬНЯТ ТА УЧНІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Марк Елькін¹, Ірина Батарейна²

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького¹
Заклад дошкільної освіти № 30 «Світлячок» комбінованого типу Мелітопольської міської ради
Запорізької області²*

Анотація:

У статті розкрито сутність понять «цінність», «ціннісне ставлення», «естетичне сприйняття». Розглянуто Концепцію нової української школи й умови формування ціннісного ставлення до художньої культури. З'ясовано роль вихователя дошкільного навчального закладу й учителя у формуванні цінностей, які є основою свідомого ставлення до навколишнього світу. Наведено класифікації цінностей, які по-різному трактують їх природу. Визначено завдання й специфічні педагогічні умови для ефективного формування ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва. Доведено, що на системі цінностей базується фундамент освіти і виховання, тому розроблення ціннісного каркасу освіти, системи пріоритетних цінностей є важливим кроком на шляху до вдосконалення системи освіти, розроблення стратегії її розвитку.

Ключові слова:

цінність; емоційно-ціннісний розвиток; естетична свідомість і поведінка; естетичне чуття; естетичне сприйняття; художня творчість; образотворче мистецтво.

Анотация:

Элькин Марк, Батарейная Ирина. Формирование ценностей у дошкольников и учащихся в условиях реализации Концепции Новой украинской школы. В статье раскрыта сущность понятий «ценность», «ценностное отношение», «эстетическое восприятие». Рассмотрена Концепция новой украинской школы и условия формирования ценностного отношения к художественной культуре. Выяснена роль воспитателя детского сада и учителя в формировании ценностей, которые являются основой сознательного отношения к окружающему миру. Приведены различные классификации ценностей, в которых по-разному трактуется их природа. Определены задачи и специфические педагогические условия для эффективного формирования ценностного отношения к изобразительному искусству. Доказано, что на системе ценностей базируется фундамент образования и воспитания, поэтому разработка ценностного каркаса образования, системы приоритетных ценностей является важным шагом на пути совершенствования системы образования, разработки стратегии ее развития.

Ключевые слова:

ценность; эмоционально-ценностное развитие; эстетическое сознание и поведение; эстетическое чутье; эстетическое восприятие; художественное творчество; изобразительное искусство.

Resume:

Elkin Mark, Battery Irina. Formation of values of preschool children and pupils in the conditions of realization of the Concept of the New Ukrainian school. The article reveals the essence of the concept of "value", "value attitude", "aesthetic perception"; the concept of a new Ukrainian school and the conditions for the formation of a value attitude to artistic culture are examined; the role of the kindergarten teacher and teacher in the formation of the value relationship has been clarified. Values are the basis of a conscious attitude to the world around us. There are different classifications of values that differently interpret their nature. For the formation of values, there are always certain pedagogical conditions. The tasks and specific pedagogical conditions of the effective formation of the value attitude to the fine arts are defined. The value system is the foundation of education and upbringing, therefore, the development of a value framework of education, a system of priority values is an important step towards improving the education system, developing a strategy for its development.

Key words:

value; emotional value development; aesthetic consciousness and behavior; aesthetic perception; aesthetic perception; artistic creativity; visual arts.

Постановка проблеми. У час реформування освіти, інформаційного розвитку й культурного гальмування, зокрема й морально-естетичного, для особистості дуже важливо зрозуміти актуальність і необхідність засвоєння художнього досвіду різних поколінь, сформувати власну естетичну позицію та ставлення до життя, до світової художньої культури, що націлювало б її на глибокі філософські роздуми про добро і зло, естетичні категорії, усвідомлення себе та своєї екзистенціальної ролі в суспільстві.

Концепція нової української школи – ідеологія реформи середньої освіти, що набуде чинності восени 2018 року. Головне завдання її – забезпечити кожній дитині доступ до якісної освіти. Успіх країни полягає в тому, щоб побудувати суспільство освіченого загалу, бо кожна дитина, не залежно від її здібностей, має право на успіх в житті, на максимальне розкриття власних талантів. У майбутньому

найбільш успішними на ринку праці будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, ставити цілі й досягати їх, працювати в команді. У школі формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. У ній стає зрозумілим, чи людина захоче й чи зможе навчатися впродовж життя. Україні потрібні освічені випускники, всебічно розвинені, відповідальні громадяни й патріоти, здатні до ризику та інновацій.

Ще на початку ХХ ст. Софія Русова підкреслювала: «Нова школа кладе за головну мету – збудити, дати виявитись самостійним творчим силам дитини... Задля того, щоб зуміти викликати в учня духовну діяльність, треба зрозуміти душевний склад дитини».

Запропонована формула нової школи сьогодні складається з дев'яти ключових компонентів:

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.

2. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.

3. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.

4. Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію.

5. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

6. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.

7. Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.

8. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.

9. Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.

Знання й уміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці. Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Одна з ключових компетентностей – обізнаність і самовираження у сфері культури. Потрібно розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід і почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення й поваги до розмаїття культурного вираження інших. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: уміння читати й розуміти прочитане, уміння висловлювати свою думку усно й письмово, уміння критично мислити, виявляти ініціативу, творити [10].

Однією з функцій освіти є формування творчої особистості та «людини культури». Творче ставлення до дійсності дає змогу людині виявляти активність у будь-якому виді діяльності.

У багатьох педагогічних, філософських, психологічних і соціологічних дослідженнях розглядається проблема розвитку творчої особистості засобами мистецтва, як значний розвивальний і виховний потенціал з широким спектром впливу на сфери інтелекту, почуттів і здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні дослідження О. Алавідзе, В. Єзикєвої, В. Кардашова, Т. Комарової, Є. Конухової, Н. Кульчинської, Г. Лабунської,

О. Некрасової-Каратєєвої, Н. Реви, Н. Сакуліної, Ю. Протопопова, М. Семенової, Є. Флеріної, В. Хан-Магомедової, Б. Юсова та інших довели взаємний вплив художнього сприймання й продуктивної діяльності на художньо-творчий розвиток школярів.

У працях Н. Бутенко, Д. Джоли, І. Зязюна, А. Комарової, В. Корнієнко, Н. Крилової, Л. Коваль, Л. Столовича, М. Тофтули досліджувались різні аспекти проблеми ціннісного ставлення до творів мистецтва. Б. Ананьєв, Л. Виготський, Д. Кабалевський, Б. Юсов, П. Якобсон підтвердили позитивний вплив мистецтва на формування гармонійно розвиненої особистості. З педагогічного погляду проблему цінностей вивчали Ш. Амонашвілі, Є. Бондаревська, Б. Гершунський, М. Казакіна, М. Нікандров, Л. Новикова та інші. Проблема ціннісних орієнтацій отримала відображення в працях І. Кона, А. Маслоу, А. Петровського, К. Роджерса, С. Рубінштейна. У теорії навчання й приватних методиках проблема цінностей була розглянута Д. Леонтєвим, Б. Кругловим, Н. Щурковою, К. Платоновим та іншими вченими.

Проблемі вивчення цінностей приділили увагу багато вчених ХХ ст. Цінність – це: моральна настанова (У. Томас, Ф. Знанецький); людина, життя, краса, праця, спілкування, свобода, щастя, совість (Н. Щуркова); «піраміда потреб», елементи структури свідомості (А. Маслоу, В. Оссовський, Я. Щепанський); система мотивів поведінки особистості (А. Петровський, С. Рубінштейн); складник свідомості (інтереси, переконання, світогляд) (О. Леонтєв); любов, повага, доброта (А. Макаренко, В. Сухомлинський).

Сучасна школа має бути першою й головною ланкою навчання і виховання молодого покоління. Реалізація повноцінних результативних змін у діяльності школи неможлива без високого рівня науково-методичного забезпечення й творчих педагогів. Концепція школи базується на законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», на Національній доктрині розвитку освіти в ХХІ ст., постанові Кабінету Міністрів України «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру та 12-річний термін навчання», інших законодавчих документах, що регламентують діяльність закладів освіти. Концепція розвитку школи визначає основні шляхи змін, які відбуваються в структурі, змісті та формах організації навчально-виховної діяльності закладу. Систему роботи школи регламентовано сучасним нормативно-правовим полем освіти: Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту»,

«Про позашкільну освіту», Національною доктриною розвитку освіти, упровадженням нового Державного стандарту початкової загальної освіти та інших нормативно-правових документів [7, с. 7].

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити сутність понять «цінність», «універсальні цінності» й виявити можливості для розвитку ціннісного ставлення до художньо-творчої діяльності дітей в умовах реформування сучасної української школи.

Методи дослідження: теоретичний аналіз проблеми виховання ціннісного ставлення дітей до художньо-творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом своєї історії людство виробило деякі універсальні, загальнолюдські цінності, які мають неперехідне значення для багатьох поколінь людей – істина, добро, краса, свобода, справедливість тощо. І хоч у різні епохи зміст і значення цих цінностей розумілись неоднаково, але саме в них відображались прагнення людей до свободи й незалежності, до щасливого та гідного життя, містилась вимога перебудови суспільства на принципах гуманізму й справедливості, гармонійного поєднання особистих і суспільних інтересів.

Цінності – це загальноприйняті переконання щодо цілей, яких людина повинна прагнути. Вони є підвалинами моральних принципів.

Загальнолюдські цінності – цінності, що не залежать від класових інтересів, симпатій, уподобань, однакові для представників усіх класів і верств суспільства.

У контексті нашого дослідження доречно буде згадати «Кодекс цінностей» Омеляна Вишневецького. Абсолютні вічні цінності: добро, совість, правда, віра, надія, любов, доброта, чесність, справедливість, милосердя тощо. Основні національні цінності: патріотизм, готовність до захисту Вітчизни, почуття національної гідності, історична пам'ять, пошана до державних і національних символів, дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи тощо. Основні громадські цінності: прагнення до соціальної гармонії та справедливості, захист індивідуальних прав і свобод, висока повага закону, право людини на життя, гідність, безпеку, право на свободу думки, совісті, вибору конфесії, право на самовираження, толерантне ставлення до чужих поглядів, які не суперечать загальноприйнятим нормам тощо. Цінності сімейного життя: вірність, довіра, піклування про дітей, піклування про батьків, старших у родині, злагода між членами сім'ї, повага прав дитини і прав старших, здоровий спосіб життя, охорона традицій тощо. Цінності особистого життя: орієнтація на пріоритет задоволення духовних

потреб, внутрішня свобода, воля самоконтроль і самодисципліна, мудрість, розум, здоровий глузд, лагідність, доброзичливість, оптимізм, гармонія душі й зовнішньої поведінки, творча активність, ініціативність, працьовитість, цілеспрямованість тощо. Основою всіх цінностей є абсолют добра [3].

На сьогодні сформувались різні напрями, у межах яких трактується природа цінності. У педагогіці цінності є складником аксіологічного й цілеспрямованого процесу формування моральних взаємовідносин дітей у ході їхньої самореалізації в різних видах діяльності. У філософії цінності – це об'єкти інтересів особистості, що дають змогу усвідомити людині значущість буття. У системі психологічних знань – один з головних мотивів поведінки особистості, свідомого ставлення до оточення, моральні категорії, що позначають психологічні характеристики людини. Ціннісні орієнтації пропонують дитині вибір між добром і злом, яке вона вчиняє не через необхідність, а через своє особистісне розуміння цієї необхідності. Саме свобода вибору є основою моральних ціннісних орієнтацій.

Система цінностей народу залежить від його національних особливостей, державного устрою, релігії та моралі, від рівня розвитку культури, світогляду тощо. Значні зміни в житті суспільства спричиняють насамперед зміни в системі цінностей як старшого покоління, так і молоді.

У педагогічній літературі загальнолюдські моральні цінності поділяються на такі групи: цінності життєвої свідомості – основні моральні цінності – добро, порядність, скромність тощо; Земля – дім людини – земля людей і живої природи; Батьківщина, родина, знання, культура, світ, людина.

Істотною роль в індивідуальному особистісному розвитку дітей відіграє їхня художня творчість. При цьому не слід плутати художній талант учня, як і самого учителя мистецтва, з його технічними знаннями, що можуть зводити всі питання творчості до суми відповідного знання, до вишколу. Г. Сковорода наголошує: «Наука доводить до досконалості сродність. Коли ж не дано сродності, що тоді може зробити наука? Птах може навчитися літати, але не черепаха». І питається далі: «Хто кличе в ліси та в гаї солов'їв, на полях жайворонків. А жаб в болото? Хто устромляє дрозжане полум'я виспрь?». Природний нахил, сродність, великий майстер, вдача, природженість. Так само і в суспільстві, де ніяка жаба не потрапить співати як соловей, ніяка черепаха літати як орел, ні людина з кругозором “наївного мужика” – бути державним будівничим, – указує філософ. – Одиничні

переходи здібніших з касти нижчої до вищої річ допустима, znana й часом дуже потрібна, але знов-таки це наступає згідно сродності» [9].

Художня література має велику перевагу серед мистецтв як засіб виховання гуманних почуттів і формування духовних цінностей. Це виявляється в можливості активно впливати на почуття й розум дитини, розвивати її емпатійність, емоційність. Коли ці якості розвиваються недостатньо, то виховується людина, яка не розуміє, не відчуває, не співпереживає. Але сьогодні учні перестають читати, втрачають навички читання й використовують найчастіше інтернет-ресурси. Тому ще змалечку необхідно привчати дітей до книги. І в цьому батьки, родина відіграють важливу роль. Потрібно пам'ятати, що батьки й вихователі для дітей дошкільного віку є «значущими людьми», тобто такими, чий вплив для них є визначальним. Дошкільник дуже залежний від ставлення до нього дорослих – їхньої уваги, оцінки, доброзичливості, підтримки [5]. Усі вимоги, оцінки, судження, що йдуть від цих людей, поступово набувають для дитини особливого значення або певної «цінності». Добре ставлення не тільки переконує дитину в її високій значущості для улюбленого педагога, а й формує спосіб «правильної» поведінки: з повагою ставитись до інших людей і приймати як норму лише достатньою мірою шанобливе ставлення до себе.

Батькам дитини належить особлива роль у вихованні в неї ціннісного ставлення до себе: їхнє уважне, шанобливе ставлення до дитини результує у відповідному самосприйнятті дитини, а неприхильність, віддаленість, неповага перетворюються на дефект самоставлення. Якщо дитина відчуває себе оточеною любов'ю, увагою й піклуванням батьків, то їхнє схвалення й власне позитивне загалом ставлення дитини до самої себе поєднується як у фокусі у формуванні відчуття високої власної цінності [11].

Сім'я – найважливіший для людини простір організації особистого досвіду. Це середовище розвитку кожної особистості як дитини, так і дорослого в процесі взаємодії з іншими членами родини, побудови стосунків, соціальних зв'язків з навколишнім світом.

Як досягти балансу прав, обов'язків і відповідальності в трикутнику «дитина – педагоги – батьки»? Потрібно на практиці забезпечити плідну співпрацю вчителів, батьків і дітей на засадах взаємної довіри й поваги.

Художньо-творча активність особистості є основою виховання духовності, поваги й любові до мистецтва, художньої культури, а також можливістю повноцінного інтелектуального розвитку й адаптації до нових умов розвитку суспільства в третьому тисячолітті. Саме така

особистість може позитивно впливати на економіку й соціальні відносини в суспільстві, зокрема на культурну, морально-естетичну його сферу.

Якщо в загальноосвітній школі є повноцінна художня діяльність учнів і адекватне сприйняття ними художніх творів, то вона (школа) засвідчує тим самим, що ставиться уважно до цінностей української спільноти, які єднають нас з нашими сучасниками. Якщо ми прагнемо до духовного розвитку, то маємо виявити повагу до глибин власної культури, до її моральних та естетичних ідеалів і, власне, до уроків мистецтва, основна мета яких – формування творчої особистості школяра.

Досліджуючи ціннісні орієнтації школярів, ми встановили таку субординацію цінностей: цілі – сутність життя; характерні риси особистості. До першої групи цінностей належать: родина, любов, цікава робота, професійна довершеність, матеріальне забезпечення, пізнання, творча діяльність, духовне спілкування, краса, духовне здоров'я, статус особистості, патріотизм. До цінностей особистісних характеристик належать: уміння заробляти гроші, гуманізм, порядність, цілеспрямованість, працездатність, раціоналізм, професіоналізм, чесність, уміння бути життєрадісним, громадянська позиція [12].

Л. Веселова виділяє такі педагогічні умови розвитку творчої активності дітей:

1. Естетичне виховання розглядається в контексті «реалізації сутнісних сил людини в розмаїтті форм її соціального буття» (Г. Корнелов) як важливий чинник розвитку особистості.

2. Метою естетичного виховання є можливість саморозвитку й самовираження людини, але ця мета еволюціонує та змінюється в конкретних культурно-педагогічних і соціально-економічних умовах.

3. Творчість у різних формах – це неодмінний атрибут цивілізації, оскільки, за визначенням Д. Лихачова, життя є «вічним творенням», у якому бере участь кожна людина.

Арт-терапія є саме тією методологічною базою, що поєднує й досягнення наукової думки, і досвід мистецтва, й інтелект людини та її почуття, і рефлексію та діяльність. За допомогою арт-терапії можна виконувати як виховні завдання, так і розвивати творче ставлення до дійсності – до навчання, спілкування, сімейної взаємодії. Арт-педагогіка поліпшує емоційне самопочуття й психічне здоров'я особистості засобами художньої діяльності. Педагогічний напрям арт-терапії сприяє розвитку, вихованню та соціалізації дитини. Використання технік арт-терапії є особливо актуальним у шкільному віці, оскільки

дітям не завжди вдається дібрати слова й чітко викласти свої думки та висловити почуття, а за допомогою образотворчої діяльності їм зробити це простіше, адже легше говорити від імені образу, а не від самого себе.

Рівень морально-естетичної свідомості суспільства загалом і особистості зокрема залежить від багатьох чинників, і не в останню чергу – від естетичного смаку, етичної освіченості. Естетична позиція особистості, її розвинена етична культура саме зараз мають неocenенне значення для духовного одужання суспільства. У час глобалізації суспільства особлива роль належить саме урокам мистецтва для становлення й відродження національного духу.

Перші згадки про образотворче мистецтво як навчальну дисципліну містяться вже в працях античного філософа Арістотеля (381-322 рр. до н. е.). Арістотель вважав, що в школі основними предметами мають бути граматики, музика та малювання.

Інтерес до малювання як до навчальної дисципліни виявився і в період Київської Русі, але як загальноосвітній предмет малювання вперше з'являється на початку XVIII ст., причому як один із засобів для розвитку образного уявлення, що необхідно в будь-якій професії. Поступово малювання як загальноосвітній предмет починає з'являтися у шкільній програмі все частіше. Урок образотворчого мистецтва повинен пробудити відчуття калокатії, краси, прекрасного й потворного, що стане камертоном для всієї подальшої життєвої діяльності особистості. Сьогодні художній компонент декларується обов'язковим у школі, але насправді під маркою економічних труднощів з неї витісняється мистецтво. Чому саме від вихователів, учителів залежить естетичне виховання, художньо-творчий розвиток? Бо саме вони можуть як професіонали переосмислити психологію викладання й відповідальність своєї місії перед народом, власними дітьми та онуками. Провідною проблемою для школи завжди є виховання любові до України, любові до ближнього, любові до мистецтва. І не можна змусити любити, цього треба вчити. І не можна змусити любити високе мистецтво й примусово залучати до нього. Бо воно торкається душі лише тих, хто почув його поклик. Воно «виникає» природним шляхом, народжується, з'являється або не з'являється. Здорова культура не може зростати на хворому ґрунті, не може оминати певні стадії розвитку, не набувши певних якостей.

Майбутнє культури залежить від сприятливих умов творчого зростання людини, які позначаються на її художній творчості [4].

Патологічний стан дитячих малюнків, брудні кольори, їх дисгармонійне співвідношення, домінування чорних мотивів, схильність до копіювання, а не висловлювання свого – усе це може свідчити про певну хворобу психіки дитини, пов'язану або з сім'єю, дитячим садком, школою або з товаришами. І, навпаки, досконалість малюнку, причому власного, а не скопійованого, довершеність композиції, ліній і пропорцій, яскрава палітра, чистота кольорів та їх естетичне співвідношення – усе це свідчить про внутрішнє здоров'я, чистоту, гармонію духовних і фізичних сил дитини. Тому Д. Лебедев, фахівець у галузі лікувальної педагогіки, зауважує: «Я мрію про той час, коли образотворча діяльність увійде до числа основних предметів у школі – від першого до останнього класу».

Естетичне чуття – це складний синтез зовнішніх і внутрішніх чуттів. Освіта здатна розвивати чи гальмувати творчість. Це залежить від того, як розуміють освіту: як механічне передавання досвіду й знань чи як пробудження уяви чи фантазії дитини. Дуже добре відмовитись від копіювання натури, а малювати, звертаючись до своєї уяви. Зараз дуже важливо зрозуміти необхідність упровадження художньої творчості – посиленої та доступної творчості дітей у школі, і в такий спосіб націлювати школу на духовне одужання суспільства. Готувати національну еліту потрібно з дитинства через прищеплення естетичної культури та відродження багатьох чеснот в українському суспільстві. В освітніх навчальних закладах педагоги повинні відстоювати єдність морального та інтелектуального розвитку особистості своїх вихованців, який залежить і від стану естетичної освіченості всього сучасного стану суспільства, показником кризи якого є масова культура [2]. «Слід пам'ятати, що не діти існують для школи, а школа – для дітей», – наголошував Н. Рум'янцев. Самовираження дитини у творчості – це і є ефективний шлях становлення особистості, який повинен стимулювати компетентний спеціаліст, оскільки внаслідок вільного малювання, особливо якщо воно наповнене негативними емоціями, досвід дитини зменшується чи нейтралізується, переходячи в блок повсякденної пам'яті, де без мистецтва зникає в глибині несвідомого, керуючи звідти поведінкою людини. Тому художньо-творчу активність ми повинні розглядати як емоційно-чуттєву, інтелектуальну й духовно-творчу реакцію особистості на явища природи, дійсності та мистецтва. В її основі повинно бути не механічне передавання досвіду й знань, а саме пробудження уяви та фантазії дитини, зокрема й тих творчих архетипів, які охоплюють

індивідуальне несвідоме, для відтворення досвіду попередніх поколінь, зафіксованих у структурах мозку. У цьому переконує нас теорія психоаналізу З. Фрейда та К. Юнга.

Художнє сприйняття – це «взаємовідносини» твору мистецтва й реципієнта, що залежать від суб'єктивних особливостей останнього й об'єктивних якостей художнього твору. Художній твір несе в собі думку й у пластичній формі, і у формі ідей. Сприйняття є важливою ланкою в процесі естетичного освоєння людиною дійсності. Водночас, у деяких культурах Сходу особливо цінується мистецтво сприймати мистецтво. Проблема художнього сприйняття стала складником естетичної теорії вже давно. Однією з перших спроб її розв'язання можна вважати вчення Арістотеля про катарсис – очищення душі в процесі сприймання мистецтва. Катарсис як очищення душі не є просто задоволенням, оскільки цей процес супроводжується цілою гамою почуттів – від радості, захоплення, симпатії до скорботи, презирства й ненависті. Результатом експериментування І. Фехнера стала низка принципів естетичного сприймання, заснованих на принципі задоволення чи незадоволення. Усі твори мистецтва відрізняються один від одного як за видовою, так і за стильовою характеристикою, однак їх об'єднує єдина основа: вони є результатом творчості за законами краси й законами естетичного освоєння дійсності [1].

Мистецтво сприймається за допомогою образно-загальної чуттєвої уяви. Тому в ньому не може бути вичерпної відповіді щодо пізнання й однозначності істини. Сприймання мистецтва полягає в незавершеності естетичного пізнання, у формі збудження передчуттів інтуїтивного здогаду й асоціацій знання.

Сприйняття мистецтва як співтворчості знайшло своє відображення в ряді праць таких авторів, як А. Леонтьєв і М. Бахтін, які твердять, що в процесі сприймання творів мистецтва відбувається розвиток людини-глядача, її становлення й творення в такий самий спосіб, що і сам твір мистецтва.

У процесі створення продуктів спонтанної дитячої художньої творчості, схожої в основному на процес примітивного мистецтва, беруть участь два полюси психічного життя особистості: інстинкт та інтелект – загальновидовий і загальнокультурний рівні. Певне напруження між цими двома полюсами і є рушійною силою художньо-творчої активності особистості.

А. Бакушинський у «Методиці викладання образотворчого мистецтва в школі» визначає три основні методи:

1) Американський (формування духовного життя від несвідомого до усвідомленого);

2) Німецький (особливо уважне ставлення до процесу вільного творчого вияву в молодшому шкільному віці);

3) Російської художньої школи, який об'єднує риси двох попередніх методів.

Класифікація й організаційна переробка американських і німецьких методів на початку століття по-різному сприймалися Е. Мурзаєвим, К. Лепіловим, П. Дьячковим-Тарасовим, З. Купріяною та іншими. Уводилися нові способи викладання, істотна відмінність яких полягала в поглядах на систематичність, техніку та творчість.

У нових методах простежується обов'язкова систематичність, що вимагає від викладача таланту, винахідливості й уміння пристосовуватись. Техніка зміщена на задній план і досягається мимохідь; усе скеровано на те, щоб зацікавити учня справою, змусити полюбити її, показати всю важливість і значення, а вже потім пропонувати методи й виробляти техніку. При цьому важливою є воля як учня, так і вчителя.

Мистецтвознавство – це сукупність наук, які досліджують соціально-естетичну сутність, походження, закономірності розвитку та зміст видової специфіки мистецтва. Естетика виступає як загальна теорія мистецтва, і саме в цьому аспекті перехреснюються інтереси естетики й мистецтвознавства. Цінностями художньої культури є самі твори мистецтва.

Субстанціональні елементи – це цінності, норми й настанови, наукові й популярні праці з теорії та історії мистецтва, здобутки критики. До субстанціональних елементів належить система установ, що забезпечують:

- 1) виробництво цінностей художньої культури;
- 2) споживання художньої культури й забезпечення масової художньої пропаганди;
- 3) художнє виховання.

Такі установи покликані забезпечувати художню комунікацію, що виникає завдяки злагодженим діям функціональних елементів художньої культури, до яких належать: автори художніх творів, сам творчий процес, а також споживачі художньої продукції.

Найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо вона не розуміє й не поділяє загальнолюдських цінностей. Нова українська школа покликана формувати ціннісні ставлення й судження, які слугуватимуть базою для щасливого особистого життя й успішної взаємодії з суспільством. Виховний процес стане невіддільним складником усього освітнього процесу й орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія,

культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [10].

Нова українська школа виховуватиме не лише відповідальність за себе, а й за розвиток і добробут країни й усього людства. Відносини між учнями, батьками, вчителями, керівництвом школи та іншими учасниками освітнього процесу будуватимуться на взаємній повазі та діалозі. Ключовим виховним елементом стане приклад учителя, який покликаний зацікавити дитину [6].

Висновки. Система цінностей народу залежить від його національних особливостей, державного устрою, релігії та моралі, від рівня розвитку культури, світогляду тощо. Суттєві зміни в житті суспільства зумовлюють насамперед зміни в системі цінностей як старшого покоління, так і молоді.

Сучасний розвиток української держави визначається трансформаційними процесами, пошуком власного шляху розвитку змін цінностей. Завдання духовного відродження народу України вимагають особливої уваги до світу цінностей молоді як майбутнього країни, гаранта суспільного прогресу. Без цих світоглядних цінностей країну чекає безперспективне майбутнє, поглиблення духовної кризи, моральної деградації, відхід від світової цивілізації, загальний занепад.

Виняткову роль у вихованні ціннісного ставлення дітей дошкільного віку до творів мистецтва відіграє введення в дошкільних навчальних закладах занять естетичного циклу (малювання, співи, музика).

Актуальною проблемою для вихователя, вчителя залишається виховання здорової,

відкритої для інновацій і водночас високодуховної, моральної особистості.

Навчаючи виховувати – основне гасло сучасної освіти. Завдання педагога полягає в розвитку й удосконаленні вмій учнів спостерігати, аналізувати, формулювати висновки, викликати бажання відповідати загальнолюдським ідеалам.

Якщо ви хочете, щоб вас пам'ятали, – сійте пшеницю; якщо ви хочете, щоб вас згадували десятки років, – посадіть сад; якщо ж ви хочете залишитись у віках – виховуйте дітей. Але в процесі виховання важливо з раннього віку правильно організувати моральне виховання дитини, адже наслідки помилкового виховання в цій царині усувати завжди надзвичайно важко.

Сучасна реорганізація школи має охопити: соціальні аспекти; проблеми взаємодії всіх учасників навчального процесу; інновації (як технічні, так і такі, що стосуються підходів до глобальної освітньої політики); нові стандарти якості освіти й методи контролю за результатами; більш широкі можливості з зонами відповідальності вчителів, а головне – перегляд фінансування для розв'язання наявних сьогодні проблем. Метою таких змін є не лише акцент на патріотизмі й особистісному розвитку, а й потреба у висококваліфікованих фахівцях з розвинутим інтелектом, які будуть здатні на інновації для стабільного розвитку як окремих напрямів, так і економіки загалом.

Отже, у положеннях Концепції нової української школи задекларовано фундаментальні зміни в школі, які, сподіваємось, будуть не просто впровадженням європейського досвіду та практик, а якісними перетвореннями в різних сферах.

Список використаних джерел

1. Анисимов В. В., Грохольская О. Г., Никандров Н. Д. Общие основы педагогики. Москва: Просвещение, 2006. 86 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / розроб. О. А. Кононко, Л. Ю. Корміліцина. *Дошкільне виховання*. 1999. № 1. С. 6–9.
3. Гаврилюк В. В., Трикоз Н. А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации (поколенный подход). *Социологические исследования*. 2002. № 1. С. 96–105.
4. Гавриш Н. В. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*, 2011. № 1(1). С. 16–26.
5. Дошкільна педагогіка. Навчальний посібник / Поніманська Т. І. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.
6. Дубяга С. М., Фєфілова Т. В., Ткаченко С. В. Проблеми наступності і перспективності дошкільної та початкової ланок освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького. Серія: Педагогіка*. 2011. № 7. С. 186–191.

References

1. Anisimov, V.V., Grokholskaya, O. G., Nikandrov, N.D. (2006). *General principles of pedagogy*. Moscow: Prosveshchenie. [in Russian]
2. Kononko, O.A., Kormilitsyna, L. Yu. (1999). The basic component of the pre-school education in Ukraine. *Doshkilne vykhovannia*, 1, 6–9. [in Ukrainian]
3. Gavriiliuk, V.V., Trikoz, N.A. (2002). Dynamics of value orientations in the period of social transformation (a generational approach). *Sotsiologicheskie issledovania*, 1, 96–105. [in Russian]
4. Havrysh, N. V. (2011). Integrating Processes in the System of Pre-School Education. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu ekonomiky ta prava imeni Alfreda Nobelia. Series "Pedagogy and Psychology"*, 1 (1), 16–26. [in Ukrainian]
5. Ponimanska, T.I. (2006). *Preschool pedagogy*. Kyiv: Akademvydav. [in Ukrainian]
6. Dubiaha, S. M., Fefilova, T. V., Tkachenko, S. V. (2011). Problems of continuity and prospects of preschool and primary education. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Series: Pedagogy*, 7, 186–191. [in Ukrainian]

7. Закон України «Про освіту» від 05. 09. 2017 № 2145 – VIII ст. 1-7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 25. 04. 2018).
8. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13. 05. 1999. № 651 – XIV ст. 1-2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 25. 04. 2018).
9. Кардашов В. М. Художньо-творчий розвиток особистості: теоретичний та методичний вимір: монографія. 2-ге вид. доп. Мелітополь: ММД, 2009. 264 с.
10. Концепція «Нова українська школа». Схвалено рішенням кол. МОН України від 27. 10. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 25. 04. 2018).
11. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд.: О. М. Байєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін.; наук. керівник акад. А. М. Богуш; за заг. ред. Л. В. Батліної. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 200 с.
12. Падалка О. Формування системи цінностей у майбутніх вихованців на заняттях з курсу «Декоративне мистецтво з методикою». *Дитячий садок*. 2011. С. 11–13.
7. The Law of Ukraine "On Education" dated 05. 09. 2017, No. 2145 – VIII. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian]
8. The Law of Ukraine "On general secondary education" dated 13. 05. 1999, No 651 - XIV. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14> [in Ukrainian]
9. Kardashov, V. M. (2009). *Artistic and creative specialty: theoretical and methodical dimension: monograph*. Melitopol: MMD. [in Ukrainian]
10. Concept "New Ukrainian School". Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> [in Ukrainian]
11. Bayer, O. M., Batlina, L. V., Bohush, A. M. (2016). *The world of childhood: curriculum*. Ternopil: Mandryvets. [in Ukrainian]
12. Padalka, O. (2011). Formation of a system of values for future pupils in classes on the course "Decorative art with the technique". *Dytiachyi sadok*, 11–13. [in Ukrainian]

Рецензент: д.пед.н., професор Приходько М.І.

Відомості про авторів:

Елькін Марк Веніамінович

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

Батарейна Ірина Олександрівна

batareynaya_irina@mail.ru
Заклад дошкільної освіти № 30 «Світлячок»
комбінованого типу Мелітопольської міської ради
Запорізької області
вул. Петра Дорошенка, 92, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72319, Україна

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i20.2449

*Матеріал надійшов до редакції 29. 04. 2018 р.
Прийнято до друку 11. 05. 2018 р.*

Information about the authors:

Elkin Mark Veniaminovich

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhia region, 72312, Ukraine

Batareina Iryna Oleksandrivna

batareynaya_irina@mail.ru
Establishment of pre-school education №30 "Svitliachok"
of the combined type of the Melitopol City Council
of Zaporizhia region
92Petro Doroshenko St., Melitopol,
Zaporizhia region, 72319, Ukraine

doi:

*Received at the editorial office 29. 04. 2018.
Accepted for publishing 11. 05. 2018.*